

добра над злом, совісті й честі над брехнею та підлістю, любові над ненавистю.

Література

1. Квасниця І.Ю. Традиції та звичаї українців: В 2 т. Т. 1 / Авт.упоряд. І. Квасниця. – К. : Гнозис, 2007. – 407 с.
2. Казки Лірника Сашка / Сашко Лірник. – К. : Гамазин, 2014. – 72 с.
3. Лірник Сашко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file: //C: /Users/ User/ Desktop/ Kazky_Lirnyka_Sashka.fb2
4. Лірник Сашко [Електронний ресурс]: Казки Лірника Сашка. Публікації. – Режим доступу: <http://justus.com.ua/ua/articles/2006/12/20/244/>.
5. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В.А. Маслова. – 3-е изд. – Минск: Театр Система, 2005. – 256 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОР В СОЦІОЛОГІЇ

М. М. Підлісний

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

Довгий час метафори розглядали як занесений із поетичного світу і чужий природі академічної науки небезпечний вірус-причину страшних захворювань. Протягом останніх 50 років вони виявили безліч доказів того, що метафора – не занесена хвороба, а неодмінний елемент, що дозволяє їй [науці] здійснювати відкриття, та й просто існувати [1].

Уся діяльність соціолога – в полі або в кабінеті – пронизана метафоричністю: конструюючи абстрактні поняття або формулюючи анкетні питання, він знаходиться в хмарі розмитих образів і когнітивних фреймів: «Концепти, що розробляються соціологом для опису своєї предметної області, є метафорами, які містять набір посилок на інші аналогічні об'єкти (за допомогою посилок метафори можуть бути пов'язані в асоціації, які також є метафорами). Процес утворення нових метафор завжди поєднана з автором, тобто метафоротворчество осмислено тільки для автора, що виконує асоціювання. Методологічна складність побудови метафор полягає в тому, що автор метафори і особа, її використовує (актор), часто вкладають в один і той же текст різні смисли. Метафора, взагалі кажучи, неоднозначна [2]. Протягом серії статей він переконливо доводить, що робота соціолога – це безперервний процес створення метафор, головна властивість яких – неоднозначність. Анкетування з моменту побудови моделі опитувальника і до збору і обробки даних, а потім їх інтерпретації є приклад єдиного процесу соціологічного метафоротворчества [3].

Соціальна проблема як об'єкт вивчення по-різному сприймається учасниками опитування і вченим. Чим же тоді соціологія відрізняється від поезії, якщо обидві вони побудовані на метафорах? Ще на початку ХХ ст.

Ч. Х. Кулі відгукувався про соціологію як про «художню науку». У 1976 р. Р. Браун, один із провідних фахівців із соціологічним метафор, відкрито заявляв, що «соціологія, подібно природничих наук і мистецтва, також повинна зображати свій світ за допомогою метафор. Однак ми, соціологи, не усвідомлювали, що наукове теоретизування є надзвичайно метафоричним [4]. У наш час право соціології на метафоричність відстоює Дж. Уррі. «Подібно до будь-якої іншої форми думки, – впевнений він, – соціологічне мислення... не може здійснюватися без метафор [5].

Провідні соціологічні парадигми (перспективи) – марксизм, структурний функціоналізм, символічний інтеракціонізм й інші – йдуть навколо базових метафор. К. Маркс використовував майже архітектурну термінологію, створюючи модель суспільства як єдиної будівлі, що складається з базису і надбудови. А коли йому довелося описувати класову боротьбу, не знехтував і дарвіністською термінологією. Г. Спенсер був активним пропагандистом біологічних метафор в соціології. Соціальні інститути він уподібнював органам людини, яка виконує аналогічні функції. Так, уряд англійський мислитель порівнював з людським мозком, а дороги і магістралі – з венозною системою. Звичайно, це метафора, але вона надихнула наступне покоління європейських, а потім і американських соціологів на створення безлічі цікавих теорій в рамках структурно-функціональної парадигми (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Р. Мертон).

Метафори життєво необхідні у соціології, вони – інструмент відкриття нового. Весь концептуальний апарат сучасної науки про суспільство, в тому числі кількісний, являє собою слід безлічі згаслих зірок. Еліта, клас, організм, машина, ринок – все це метафоричні образи, перенесені з повсякденного життя в науковий дискурс. Так, спочатку поняття еліта позначало найбільш породистих особин великої рогатої худоби. Але хто сьогодні думає про корів або биків, коли мова заходить про культурної, політичної або духовної еліти суспільства?

У своїй останній книзі «Фантоми російського суспільства» Ж. Т. Тощенко вводить у науковий обіг нові категорії-метафори, надаючи образним визначенням соціальний зміст [6]. Галерея фантомних типажів представлена у нього бісами, мутантами, позерами і політичними клоунами, блазнями та нарцисами, колабораціоністами різних мастей, етнополітичними ксенофобами, перебіжчиками, геростратами, епігонами і будяками. Вивчаючи їх, автор спирається на сукупність емпіричних досліджень, статистику, нарративні методи, аналіз документів. Представлений метод можна визначити як соціологічну гіперболу, висвічує різні форми деформації і деградації політичної еліти. При описі соціальних фантомів Тощенко

вживає багатий лексичний ряд, у результаті чого на світ з'являються ліберальні жерці, семибанкірщина, еліта другої свіжості. Він створює свого роду «метафоричну мозаїку», з'єднання фрагментів якої дозволяє побачити цілісну картину сучасного російського суспільства.

У висновку відзначимо, так що ж таке соціологія – наука чи мистецтво? А може бути, і те й інше одночасно? Якщо соціологія – наука, то чому в ній гармонійно поєдналися кількісна та якісна методології, ці лід і полум'я наукового пошуку? Якщо вона наука, то чому не відбувається акумуляції наукового знання і послідовної зміни парадигм, як у фізиці? Чому в ній одночасно співіснують кілька перспектив, підходів, загальних теорій, наукових картин світу, які не мають між собою нічого спільного? І хіба не така ж ситуація склалася у світовому малярстві або музиці? І все-таки будемо стриманіше в своїх висновках, часом нагадують звинувачення. Дві найбільш просунуті на сьогоднішній момент галузі самої передової науки – фізика елементарних частинок і космологія – представляють собою точно таке ж клаптева ковдра самих різних, найчастіше сперечаються і суперечать один одному загальних теорій і картин світу. І всі вони, як зоряне небо вночі, усипані метафорами: квантовий стрибок, чорні діри, великий вибух, суперсиметрія, суперструн, темна матерія ... Ні для соціальних наук, ні для природознавства сьогодні вже не годиться мудрий вислів Гете: «Сірка теорія, мій друг, а древо життя – вічно зелене». Це життя у нас сірка, а різноманіття, точніше, різнобарвності теорій стає все яскравіше і яскравіше. Чи можна в такій ситуації говорити про те, що організм соціологічної науки, «заражений» метафорами, хворий? Або він тільки зараз починає видужувати? [1]

З останніх публікацій, присвячених цій проблемі, слід виділити статтю Шмерліной І. А. Метафора – когнитивний бар'єр (на прикладі використання поняття «інститут») // Социологические исследования. – 2017. – № 10. – С. 15-25.

Література

1. Кравченко А. И. Метафоры в социологии: новые перспективы или путь в никуда? // Социологические исследования. – 2016. – № 7. – С. 124-133.
2. Каныгин Г.В. Социологическое измерение и метафора // Социологический журнал. – 1998. – № 1/2. С. 113-129.
3. Каныгин Г.В. Преобразование метафорического концепта в количественный объект // Социологический журнал. – 2002. – № 1. – С. 60-75.
4. Brown R.H. Social Theory as Metaphor: On the Logic of Discovery for the Sciences of Conduct // Theory and Society. 1976. Vol. 3. № 2. P. 169-197.
5. Урри Дж. Социология за пределами обществ. Виды мобильности для XXI столетия / Пер. с англ. Д. Кралечкина. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012.
6. Тощенко Ж.Т. Кентавр-проблема // Тезаурус социологии: темат. слов.-спр. / Под ред. Ж.Т. Тощенко. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – С. 152-156.